

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25

บทที่ ๑
ประวัติการแพทย์แผนไทย

ประวัติการแพทย์แผนไทยนั้นเริ่มมีบันทึกไว้ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล มีชายผู้หนึ่งชื่อชิวโกโมมารักจ้ มีความสนใจในการศึกษาวิชาแพทย์ เพราะเหตุว่าเป็นวิชาที่ประกอบอาชีพไม่เบียดเบียนผู้ใด เป็นผู้ปฏิบัติประกอบด้วยเมตตากรุณา เกื้อกูลแก่ความสุขของมนุษย์ จึงได้ไปศึกษาวิชาทางแพทย์ในสำนักแพทย์ ผู้ที่ศิปาโมกข์ในเมืองตักศิลา ท่านเป็นผู้ที่ฉลาดสามารถในการศึกษา เรียนได้มาก เรียนได้เร็ว ทรงจำได้เร็วทรงจำได้ดี ไม่หลงลืม สามารถรักษาคณไช้หนเดียวก็หายได้ในเวลาต่อมาพระเจ้าพิมพิสารประชวรเป็นโรคพระภคันทละ คือโรคริดสีดวงทวาร ก็ทรงโปรดให้หมอชิวโกเข้าไปถวายการรักษา หมอชิวโกถวายการรักษาด้วยการทายาเพียงครั้งเดียว พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงหายโรค จึงโปรดให้เป็นแพทย์หลวง บำรุงพระองค์และฝ่ายใน กับบำรุงพระสงฆ์ นับว่าหมอชิวโกเป็นแพทย์ผู้ที่มีความรู้ความสามารถผู้มีชื่อเสียงในครั้งพุทธกาล และมีผู้เคารพยกย่องอย่างมาก

ประวัติการแพทย์แผนไทยมีการค้นพบศิลาจารึกของอาณาจักรขอม ประมาณปี พ.ศ. ๑๗๒๕-๑๗๒๙ จารึกไว้ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลโดยการสร้างสถานพยาบาล เรียกว่าโรคยศาลา และมีผู้ทำหน้าที่รักษาพยาบาล ได้แก่ หมอ พยาบาล เกสซซฯ รวม ๙๒ คน มีพิธีกรรมบวงสรวงพระไภสัชยคุรุไวฑูรย์ด้วยยาและอาหารก่อนแจกจ่ายให้แก่ผู้ป่วย ต่อมามีการค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดีซึ่งเป็นยุคก่อนสุโขทัย และจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ค้นพบทำให้ทราบว่า ได้บันทึกไว้ว่า ทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวงหรือเขาสรรพยา เพื่อให้ราษฎรได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วย การแพทย์ในสมัยอยุธยา มีแนวคิดที่ว่า ชีวิตหรือร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ ผู้ที่ไม่เจ็บป่วยแสดงว่ามีความสมดุลย์ของธาตุทั้ง ๔ เมื่อเกิดความเจ็บป่วยแสดงว่าธาตุทั้ง ๔ นั้นมีความไม่สมดุลย์เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์และโหราศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมากเป็นผลมาจากสภาพของชุมชนและสังคม

ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พบบันทึกว่า มีระบบการจัดหายาที่ชัดเจนสำหรับประชาชน มีแหล่งจำหน่ายยาและสมุนไพรหลายแห่งทั้งในและนอกกำแพงเมือง มีการรวบรวมตำรับยาต่างๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์ การแพทย์แผนไทยสมัย นี้รุ่งเรืองมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดไทย การแพทย์ตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาท โดยมีมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสได้จัดตั้งโรงพยาบาลรักษาโรค แต่ก็ขาดความนิยมและลึ้มเลิกไป

27 **การแพทย์แผนไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช**
 28 ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธารามหรือวัดโพธิ์ขึ้นเป็นอารามหลวง ให้ชื่อว่าวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามและทรงให้รวบรวม
 29 และจารึกตำรายา และฤกษ์ตัดตนและตำราการนวดไทยไว้ตามศาลาราย สำหรับการจดหมายเหตุของทางราชการ มีการจัดตั้ง
 30 กรมหมอ โรงพระโอสถคล้ายกับในสมัยอยุธยา ผู้ที่รับราชการเรียกว่าหมอหลวง ส่วนหมอที่รักษาประชาชนทั่วไป เรียกว่า
 31 หมอราษฎร์ หรือ หมอเขลยศักดิ์

32 **รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** ทรงเห็นว่าคัมภีร์แพทย์ ณ โรงพระโอสถ สมัยอยุธยา
 33 สูญหายไป เนื่องจากช่วงนั้นมีสงครามกับพม่า ๒ ครั้ง บ้านเมืองถูกทำลายและประชาชนรวมถึงหมอแผนไทยถูกกวาดต้อน
 34 ไปเป็นเชลย ทำให้ตำรายาและข้อมูลเกี่ยวกับการแพทย์ของไทยถูกทำลายไปด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
 35 เหล่าผู้ชำนาญโรคและสรรพคุณยา รวมทั้งผู้ที่มีตำรายาดี ๆ นำเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายและให้กรมหมอหลวงคัดเลือก และ
 36 จดเป็นตำราหลวงสำหรับโรงพระโอสถ พ.ศ. ๒๓๕๙ มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายชื่อว่า กฎหมาย
 37 พนักงานพระโอสถถวาย

38 **รัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ อีกครั้ง และโปรดเกล้าฯ
 39 ให้มีการจัดตั้งวิทยาลัยแพทย์ไทยแห่งแรก คือวิทยาลัยแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์ ในงานฉลองวัดโพธิ์ รัชสมัยนี้ ทรงพระดำริ
 40 ว่า อันตำรายาไทยและการรักษาโรคแบบอื่น เช่น การบีบ นวด ประคบ หมอที่มีชื่อเสียงต่างก็หวงตำราของแต่ละคนไว้เป็น
 41 ความลับ และพร้อมทั้งได้ทรงดำริว่า การรักษาโรคทางตะวันตกกำลังจะแผ่อิทธิพลเข้ามาในประเทศสยาม และในเวลาอัน
 42 ใกล้ น่าจะบังเกิดมีของการแพทย์ไทยเสียหมดสิ้น สุดท้ายอาจไม่มีตำรายาไทยเหลืออยู่เพื่อประโยชน์ของอนุชนรุ่นหลังก็
 43 ได้ จึงทรงประกาศให้ผู้มีตำรับตำราไทยโบราณทั้งหลายได้ช่วยกันบอกตำรับยาต่างๆ ที่มีสรรพคุณดีและเชื่อถือได้เท่าที่มี
 44 อยู่สมัยนั้นนำมาบันทึกเป็นหลักฐานไว้บนหินอ่อน ประดับไว้ตามผนังโบสถ์ ศาลาราย บนผนังเสาและกำแพงวิหารคดรอบ
 45 พระเจดีย์สี่องค์ ณ วัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์) และตามศาลาต่างๆ ที่ได้รับบูรณะในครั้งนั้น ศิลาจารึกนี้ เป็นตำราบอก
 46 สมภูฐานของโรคและวิธีการรักษา ยังได้มีการจัดหาต้นสมุนไพรที่ใช้ปรุงยาและหาได้ยากมาปลูกไว้ในวัดเป็นจำนวนมาก
 47 นอกจากนั้นได้ทรงให้ปั้นรูปฤกษ์ตัดตนในท่าต่างๆ เพื่อช่วยให้เป็นนิทรรสการ ให้แก่ผู้ประสงค์จะฝึกตนเป็นแพทย์ หรือ
 48 ทาทางบำบัดตนเป็นสาธารณะทาน นับว่าเป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนรูปแบบหนึ่งตำรายาเหล่านี้ถึงพอจะทราบ
 49 กันดีในบรรดาหมอไทยและตำราดีจริงๆ ก็คงไม่ได้รับ การเปิดเผยที่แท้จริงแต่ก็เป็นอนุสรณ์และเป็นวิทยาลัยการแพทย์ของ
 50 เมืองไทย รัชสมัยนี้มีการนำการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การใช้ยาเม็ดควินิน
 51 รักษาโรคไข้จับสั่น เป็นต้นโดยคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน นำโดยนายแพทย์แดนบีช บรัดเลย์ ซึ่งคนไทยเรียกว่าหมอบ
 52 รัตเลย์

53 **รัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ได้นำการแพทย์แผนตะวันตกมาใช้มากขึ้น เช่น การสูติ
 54 กรรมสมัยใหม่ แต่ไม่สามารถให้ประชาชนเปลี่ยนความนิยมได้ เพราะการรักษาพยาบาลแผนไทยเป็นจารีตประเพณีและ
 55 วัฒนธรรมสืบเนื่องกันมา และเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของไทย

56 **รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ปี พ.ศ. ๒๔๓๑ มีการจัดตั้งศิริราชพยาบาลขึ้นและมี
 57 การเรียนการสอนและให้การรักษาทั้งการแพทย์แผนไทยและแผนตะวันตกร่วมกัน หลักสูตร ๓ ปี

59 การจัดการเรียนการสอนและบริการรักษาทางการแพทย์ทั้งแผนไทยและแผนตะวันตกร่วมกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก
60 และขัดแย้งระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเป็นอย่างมาก ด้วยหลักการแนวคิดและวิธีการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ทำให้ยากที่
61 จะผสมผสานกันได้ มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนแพทย์เป็นครั้งแรกในปี ๒๔๓๘ ชื่อตำรา แพทย์ศาสตร์
62 สงเคราะห์ เล่ม ๑ - ๔ ได้รับยกย่องให้เป็นตำราแห่งชาติฉบับแรก ต่อมาพระยาพิชณุประสาทเวช เห็นว่าตำราเหล่านี้ยาก
63 แก่ผู้ศึกษา จึงพิมพ์ตำราขึ้นใหม่ได้แก่ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ๒ เล่ม และตำราแพทย์ศาสตร์สังเขป (เวช
64 ศึกษา) ๓ เล่ม ซึ่งยังคงใช้เป็นคัมภีร์ทางการแพทย์มาจนทุกวันนี้

65

66 **รัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** ปี พ.ศ. ๒๔๕๖ มีการส่งยกเลิกวิชาการแพทย์แผนไทย
67 โรงเรียนราชแพทยวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ มีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติการแพทย์เพื่อเป็นการควบคุมการประกอบโรค
68 ศิลปะเพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับประชาชนอันเนื่องมาจากการประกอบโรคศิลปะของผู้ที่ไม่มีความรู้และมิได้ฝึกหัด
69 ด้วยความไม่พร้อมในด้าน การเรียนการสอน การสอบ และการประชาสัมพันธ์ทำให้หมอพื้นบ้านจำนวนมากกลัวถูกจับจึง
70 เลิกประกอบอาชีพนี้ บ้างก็เผาตำราทิ้ง

71

72 **รัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว** ได้ตรากฎหมายเสนาบดี แบ่งการประกอบโรคศิลปะ
73 ออกเป็นแผนปัจจุบันและแผนโบราณ และกำหนดว่า

74 (๑) ประเภทแผนปัจจุบัน คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชาโดยสากลนิยมซึ่งดำเนิน
75 และจำเริญขึ้น โดยอาศัยการศึกษา ตรวจค้น และทดลองของผู้รู้ในทางวิทยาศาสตร์ทั่วโลก

76 (๒) ประเภทแผนโบราณ คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะอาศัยความสังเกต ความชำนาญ อันได้สืบทอดกันมาเป็นที่ตั้ง
77 หรืออาศัยตำราอันมีมาแต่โบราณ มิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์

78

79 **รัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช** ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการจัดตั้ง สมาคม
80 ของโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ ได้ก่อตั้งขึ้นที่วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ นับแต่นั้นมา สมาคมต่างๆ ก็ได้แตก สาขาออกไป ปัจจุบันก็
81 มีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นจำนวนมากทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ใน ปี พ.ศ.
82 ๒๕๒๕ ได้ก่อตั้งโรงเรียนอายุรเวทวิทยาลัย โดยศาสตราจารย์พิเศษนายแพทย์อวย เกตุสิงห์ และคณะเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น และ
83 อยู่ในพระสังฆราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก กับพระราชูปถัมภ์ของ
84 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ให้การอบรมศึกษาด้านการแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์มา
85 จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้